لە یادی رۆژی جیهانیی هۆنراوەدا.. رەزا شوان

بێجگە لە جەژنی نەورۆز، چوار بۆنەی دیکەی جیهانی و کوردستانی دەکەونە رۆژی (٢١/ ئادار) ی هەموو ساڵێکەوە، بەڵام نەورۆز لە هەموویان دێرینتر و جیهانی ترە.

١_ رۆژی جیهانیی جەژنی نەورۆز: بێگومان جەژنی نەورۆز، کۆنترین و رەسەنترین جەژنە لە هەموو جیهاندا. خۆشترین و پیرۆزترین جەژنی نەتەوەیی کوردە. یەکەم رۆژی سەری ساڵی نوێی کوردییە، یەکەم رۆژی بەهارە. زیاتر لە (٥٠٠) ملیۆن مرۆڤ لە کێشوەری ئاسیادا لەم یادەدا ئاهەنگ دەگێڕن. بەڵام کەس ناتوانێت نکووڵی لەوە بکات، کە جەژنی نەورۆز لە کوردستاندا سەری هەڵداوە و رەگ و ریشە و رەسەنایی□تی، بۆ نەتەوەی کورد دەگەڕێتەوە. مۆرک و شەقڵ و داب و نەریتی کوردەواریی پێوە دیارە. ب□ نەکەشی پەیوەندیی بە مێژووی کوردەوە هەیە. هیچ نەتەوەیەکیش، وەک نەتەوەی کورد، بەو گەرموگوڕی و ئاهەنگ و رازاوە و خۆشییەوە، پێشوازییان لە یادی رۆژی جەژنی نەورۆز نەکردوون و ناکەن. شایەنی باسیشە کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، لە ساڵی (٢٠١٠) دا، بە فەرمی جەژنی نەورۆزی، وەک کۆنترین جەژنی جیهان ناساند. رۆژی (٢١/ ئاداری) ی هەموو ساڵێکی وەک (رۆژی جیهانیی نەورۆز) دیاریکرد. ئەگەرچی ئەم رۆژە ساڵەهای ساڵە

و بەر لە مێژووی زاینیش یاد دەکرایەوە. ئاگرکردنەوەش کە سیمبولی جەژنی نەورۆزە، لە ئێوارەی شەوی نەورۆزدا دەکرێتەوە. ئاگریش هێمای رووناکی و ژیانە.

٢_ رۆژی جیهانیی نەهێشتنی جیاکاریی رەگەزی: مەبەست جیاوازی کردنە لە نێوان تاکەکاندا کە لە چوارچێوەی وڵاتێکدا دەژین. جیاکاری لە رووی نەتەوە و ئاین و رەگەز و رەنگی پێستەوە. کۆمەڵەی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، لە رۆژی (٢٦/ ئۆکتۆبەر/١٩٦٦) دا رۆژی (٢١/ ئادار)ی هەموو ساڵێکی وک (رۆژی جیهانیی نەهێشتنی جیاکاریی رەگەزی) دیاریکرد. داوای لە کۆمەڵەی نێودەوڵەتی کرد، کە هەوڵەکانیان دوو هێندە بکەن، بۆ نەهێشتنی جۆرە جیاکارییەکارییەکانی رەگەزی. هیچ نەتەوەیەکیش، وەک نەتەوەی کورد، ئازارای جیاکاریی رەگەزیی نەچەشتووە.

٣ـ رۆژی جیهانیی هەنراوە: هەنراوە فۆرمێکی هونەری و بەرهەمێکی وێژەیی جیهانییە. پەیامێکی مرۆڤایەتییە و کاریگەرییەکی ناوازەی، لەسەر مرۆڤایەتی هەیە. رێکخراوی یونسکۆ، لە ساڵی (١٩٩٩) دا، رۆژی (٢١/ ئادار) ی هەموو ساڵێکی وەک (رۆژئ جیهانیی هەنراوە) ناساند.
٤ـ رۆژی جیهانیی دارستان: لەسەر داوای (رێکخراوی فاو) ی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، کۆمەڵەی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی (٢٠١٢) دا، رۆژی (٢١/ ئاداری) هەموو ساڵێکی وەک رۆژی جیهانیی دارستان دیاریکرد. لەم رۆژەدا، لە زۆربەی وڵاتانی جیهاندا، دەست بە چاندنی نەمام دەکرێت. تەنانەت دارستانەکانی کوردستان، لە ژینۆساید و گڕتێبەردان و بڕینەوە و هەڵکێشان، لەلایەن نەیارانی کورد و کوردستانەوە رزگاریان نەبوو. بە سەدان دۆنم دارستانی کوردستانیان سووتاند یان بڕیاننەوە یان هەڵیان کێشان. ئەمانەش دەچێنە ریزبەندیی تاوانەکانەوە.
٥ـ رۆژی کوردستانیی کەرکوک: لە رۆژی نەورۆزی (٢١/ ئادار/١٩٩١) دا، بۆ یەکەمین جار، شاری کەرکوکی کوردستانی، لە دەستەڵاتی رژێمی بەعسی رەگەزپەرست رزگارکرا. کەرکوک تاجی راپەڕینی کوردستانی لەسەر کرد. یادی ئەم رۆژە خۆشی و گرنگییەکی نەتەوەیی و مێژوویی لەلای هەموو کوردێك هەیە. بە کورد خۆشەویستیی هەموو شارەکانی کوردستان وەک یەکن. بەڵام کەرکوک ساڵەهای ساڵە، رووبەڕووی ستەمێکی گەورە و گۆڕینی دیموگرافی نەتەوەیی بۆتەوە. تا ئەمڕۆش سیاسەتی جیاکاری نەتەوەیی و بە عەرەبکردنی کەرکوک درێژەی هەیە.
دێینە سەر کرۆکی باسەکەمان، کە یادی رۆژی جیهانیی هەنراوەیە. پێموایە بە رێکەوت ئەم رۆژە لە رۆژی جەژنی نەورۆزدا دیاری کراوە. لەبەر ئەوەی کە یادی نەورۆز لە کوردستاندا، گەورەترین و گرنگترین و خۆشترین بۆنەی نەتەوەیی کوردە. بۆیە کەمتر رۆژی جیهانیی هەنراوە بەسەر کراوەتەوە.
هەنراوە چییە؟

هەنراوە فۆرمێکی هونەری و بەرهەمێکی ناوازەی وێژەییە. هەموو هەستەکانمان دەوروژێنێت. هەنراوە رەنگدانەوەی زمان و شوناسی کولتوورییە. هەنراوە زمانێکی جیهانییە کە سنوورەکان تێدەپەڕێنێت. لە رێزلێنانی هاوبەشی جوانی و راستیدا، مرۆڤەکان یەکدەخات. هەنراوە هێزی

ورووژاندی هەست و سۆز و بیرکردنەوە و دروستکردنی پەیوەندیی لە نێوان تاکەکاندا هەیە. هۆنراوە زمانی رەحمانە، هونەری تێکەڵکردنی چێژ و راستییە. هۆنراوەر پردێکە بۆ خۆشەویستی و بۆ ئاشتی لە نێوان گەلانی جیهاندا. هۆنراوەر لە سیستەمی پەروەردەییدا، پێگەیەکی گرنگی هەیە. هۆنراوە شادەماری ژیانە، شۆڕشە، یاخیبوونە، بەرزکەرەوەی ئاڵای هۆشیارییە. هۆنراوە خوشکی گەورەی هەموو هونەرەکانە، جوانترین و بەرزترین و بەهێزترین شێوەی دەربڕینە. هۆنراوەنووسانیش کەسانێکن کە هۆگر و شەیدای خەیاڵی ناسک و سەروای شیرین و وشە جوانەکانی زمانن.

هۆنراوە زادەی هۆش و بیر و ئەندێشەی مرۆڤە. رۆڵێکی گەورە و گرنگی هەیە،
لە سەپاندنی بنەماکانی ئازادی و دیموکراتی و نیشتمانی و نەتەوەیی و یەکسانی و دادپەروەری و مافەکانی مرۆڤدا.
هۆنراوە گوزارشتە لە ناخی هۆنراوەنووس. پێناسەیەکی زۆر بۆ چەمکی هۆنراوە کراوە. لە یەک پێناسەدا قەتیس ناکرێت.
(تۆماس کارلیل) دەڵێت:"ئەگەر ئێمە بە راستی و دروستی هۆنراوە بخوێنینەوە، ئەوا هەموومان هۆنراوەنووسین".
مێژووی سەرهەڵدانی هۆنراوە بە نووسین، دەگەڕێتەوە بۆ هەزارەی سێیەمی پێش زایینی، بۆ شارستانییەتی سۆمەرییەکان ـــ سۆمەرییەکان بە رەچەڵەک کوردن لە چیاکانی زاگرۆزی کوردستانەوە هەڵکشان بۆ دەشتاییەکانی میزۆپۆتامیا، وڵاتی نێوان دوو رووبار ـ بۆ داستانی گیلگامێش دەگەڕێتەوە. بەڵام بەر لە داهێنانی نووسین، هۆنراوە و گۆرانی و لایلایە، لەگەڵ بوونی مرۆڤدا، بە زارەکی بوونیان هەبووە.
بە سەدان لایلایە و هۆنراوەی فۆلکلۆری هەن، مێژوویان بۆ بەر لە داهێنانی نووسین دەگەڕێنەوە. بۆ نموونە، لایلایەکی کوردیمان، کە کۆنترین لایلایەیە لە هەموو جیهاندا. مێژووی بۆ چواردە هەزار ساڵ بەر لە ئەمڕۆ دەگەڕێتەوە. دەقی ئەو لایلایەیە لە پەرتووکی (چەپکێک لە لایلایەی دایکانی کورد) دا بڵاومکردۆتەوە. ئەم لایلایەیە بە زارەکی، نەوە لە دوای نەوە وتوویانە، تا بە ئەمڕۆ گەیشتووە.
لە ئەمڕۆدا هۆنراوە، لە فۆرم و لە ناوەڕۆکدا، گۆڕانکاریی بەسەردا هاتووە. بەڵام ئامانجە سەرەکییەکەی، تا ئەمڕۆش خواستی هۆنراوەنووسانە، بە گەڕان بە دوای باردۆخی مرۆڤدا، لە ڕێگەی

هێزی وێنەسازی و میتافۆرمەوە. لە ئێستادا هۆنراوە کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر وێژە و زانستی و سیاسی هەیە.

رۆژی جیهانیی هۆنراوە چییە؟

یونسکۆ (رێکخراوی پەروەردەیی و زانستی و رۆشنبیری) ی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان، ئاماژەی بەوە کردووە، کە هۆنراوە هۆکارێکی گرنگە بۆ تیشک خستنە سەر مرۆڤایەتی و بەها هاوبەشەکانمان. هۆنراوە توانای ئەوەی هەیە کە رێگەیەکی کۆمەڵایەتی بگەیەنێت و ببێتە پاڵنەرێک، بە هۆشیاری و رۆشنگەری.

رێکخراوی یونسکۆ لە ساڵي (١٩٩٩) دا، لە سییەمین کۆنفرانسی گشتییدا لە شاری پاریس ـ پایتەختی فەرەنسا، بە کۆی دەنگەکان رۆژی (٢١/ ئادار) ی وەک (رۆژی جیهانیی هۆنراوە) راگەیاند.

یونسکۆ ئەم رۆژەی خستە ناو ساڵنامەی خۆیەوە.

یونسکۆ داوای لە هەموو وڵاتانی ئەندام و رێکخراوە حکومی و ناحکومییەکان و شارەوانییەکان و قوتابخانەکان و کۆمەڵەکان و مۆزەخانەکان و دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە و ئەوانی دیکە کرد، کە پلان و چالاکییەکانیان بۆ ئاهەنگگێڕان بەم رۆژەوە جێبەجی بکەن.

یونسکۆ هۆنراوە وەک ئامرازێک، بۆ دەربڕینی مرۆڤایەتی هاوبەش و بە ئاڵوگۆڕکردنی بەهاکانمان دەزانێت. پێیوایە هۆنراوە رۆڵێکی کۆمەڵایەتیی هەیە،

وەک فاکتەرێکی ورووژێنەری هەست و سۆز و هۆشیاری و دەربڕین کاردەکات.

ئەمساڵ یادی رۆژی جیهانیی هۆنراوە دەکەوێتە رۆژی شەممە (٢١/ ئادار/٢٠٢٦). هاوڕۆژە لەگەڵ یادی نەورۆز و سەر ساڵی نوێی کوردی (١/ نەورۆز/٢٧٢٦) ک.

رۆژی جیهانیی هۆنراوە ئاهەنگێکی ساڵانەیە، بۆ بەرزڕاگرتنی پێگەی هۆنراوە و کاریگەرییەکانی لەسەر ژیانمان و گرنگی لە پێشخستنی کولتوور و پاراستنی زمان

و بیرکردنەوەی داهێنەرانە هەیە. بە هاندانی خەڵکی بۆ بەشداریکردن لەم یادەدا.

رۆژی جیهانی هۆنراوە، دەرفەتێکە بۆ بیرکردنەوە، لەوەی کە هۆنراوە چۆن بەشداری دەکات، لە دروستکردنی پردی پەیوەندی و لە پاراستنی زمانەکەمان و بڵاوکردنەوەی هیوا و گەشبینی و بیرکردنەوە لە گۆڕانکاری و داهێنان. ئەم رۆژە دەرفەتێکیش بۆ هۆنراوەنووسان و هۆنراوەدۆستان و مامۆستایان و قوتابیان

دەرەخسێنێت، بە سازکردنی کۆڕ و سیمینار، بە پێشکەشکردنی هۆنراوەی نوێ
و بڵاوکردنەوەی یان خوێندنەوەی یان گوێگرتن لە هۆنراوە.
ئەم یادە دەرفەتێکی باشە بۆ منداڵان، بە تایبەتی هاندانی قوتابیانی قوتابخانەی بنەرەتی، بۆ فێربوون و بۆ نووسینی هۆنراوە. پێویستە لەم رۆژەدا، قوتابخانەکان
لە یادی رۆژی جیهانیی هۆنراوەدا، ئاهەنگ و پێشبڕکێی هۆنراوە لە نێوان قوتابیانی هۆگر و هەوادارنی هۆنراوەدا سازبکەن. دەشتوانن ئەو هۆنراوەنووسانە بانگ بکەن، کە هۆنراوە بۆ منداڵان دەنووسن. تازەترین هۆنراوەیان بۆ قوتابیان بخوێننەوە. گەر هۆنراوەنووسان بۆیان نەکرا بێن، با مامۆستایانی وانەی کوردی باسی ئەو هۆنراوەنووسانەیان بۆ بکەن. بۆ ئەوەی هانی قوتابییەکانیان بدەن کە هۆگر و ئاشنای هۆنراوەی کوردی و هۆنراوەنووسانی منداڵان ببن. مامۆستایانی وانەی کوردی، لەم رووەوە دەتوانن رۆڵیان هەبێت. لە زۆربەی قوتابخانەکان لە وڵاتانی جیهاندا، یادی ئەم رۆژە بەرز رادەگرن و ئاهەنگی هۆنراوە پێشکەش دەکەن. بە تایبەتی هۆنراوەی نوێ. تەلەڤزیۆنەکانیش بانگی هۆنراوەنووسان دەکەن
و بەرنامەی تایبەتی دەربارەی هۆنراوە و رۆژی جیهانیی هۆنراوە پێشکەش دەکەن.
گرنگترین ئامانجەکانی رۆژی جیهانیی هۆنراوە:

١- یادکردنەوەی ئەم رۆژە، جەختکردنەوەیە لەسەر گرنگی رۆڵی هۆنراوە لە جیهانی هاوچەرخدا. بە بەرزنرخاندنی هێزی ناوازەی هۆنراوە، لە دەربڕینی هەست و سۆز و ئەزموونەکانی مرۆڤدا.
٢- رۆژی جیهانیی هۆنراوە بۆنەیەکە، بۆ پاڵپشتیکردن و پێزانین و رێزگرتن لە
هۆنراوەنووسان، لە سەرانسەری جیهاندا. لەم رۆژەدا هۆنراوەنووسە ناسراوەکان
و تازە پێگەیشتووەکان خەڵات دەکرێن.
٣- ئامانجی سەرەکیی ئەم رۆژە، پشتیوانی کردنە، لە فرەچەشنی زمانەکان و پاراستنیان. بە تایبەتیش ئەو زمانانەی کە هەڕەشەی لەناوچوونیان لەسەرە.
٤- ئامانجێکی تری یادی ئەم رۆژە، پەرەپێدانی دیالۆگە لە نێوان هۆنراوە و هونەرەکانی دیکە، وەک: شانۆ و موزیک و سەما و هەڵپەڕکێ و نیگارکێشان.

٥ — ئەمانجی ئەم ڕۆژە، هاندانی خوێندنەوە و نووسین و بڵاوکردنەوە و وتنەوەی هۆنراوەیە لە سەرانسەری جیهاندا.
وەک لە دەقی جاڕنامەکەی یونسکۆدا هاتووە: "دانپێدانان و هێزێکی زیاتر بە بزووتنەوەی هۆنراوەی نیشتمانی و ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان دەبەخشێت".
٦ — ئامانج لە یادکردنەوەی ئەم ڕۆژە، تیشک خستنەسەر گرنگی هۆنراوەیە
وەک فۆرمێکی گوزارشتکردنی جیهانی و گەڕانەوەی هۆنراوە، بۆ پێگەی پێشووی
وەک یەکێک لە گرنگترین و لە کاریگەرترین فۆرمەکانی هونەر.
دەرفەتێکە بۆ ئەوەی زیاتر گرنگی، بە گرنگی و بە جوانیی ئەم فۆرمە هونەرییە دێرینە بدرێت.
٧ — زیندووکردنەوەی نەریتە زارەکییەکانە بۆ پێشکەشکردنی هۆنراوەی هەمەجۆرە.
٨ — ئامانجێکی تر لە ڕۆژی جیهانیی هۆنراوەدا، تیشک دەخرێتە سەر فرەچەشنەیی دەربڕین و پاراستنی شوناسی زمانەوانی و کولتووری. دەرفەتێکی زیاتریش دەڕەخسێنێت بۆ دەربڕین بەو زمانانەی مەترسیی کاڵبوونەوە و لەناوچوونیان هەیە.
لە سەردەمی دیجیتاڵی ئەمڕۆدا، بڵاوکردنەوەی هۆنراوە بە شێوەی ئۆنلاین، لە جاران ئاسانترە. ڕۆژی جیهانیی هۆنراوە، دەرفەتێکی گونجاوە بۆ نمایشکردنی دەنگی هۆنراوە لە پلاتفۆرمە سۆشیال میدیاکاندا. چ وەک هۆنراوە دڵخوازەکانی خۆتان بڵاوبکەنەوە یان هۆنراوە تازەکانتان بخوێننەوە. ئۆنلاین کارئاسانییەکی زۆرمان بۆ دەکات.
شایەنی ئاماژەپێدانە، کە کوردستانی نیشتمانی جوان و شیرینمان، لە کۆنەوە لانکەی سەرهەڵدانی هۆنراوە بووە. بە دەیان کەڵە هۆنراوەنووسی بەناوبانگی جیهانیمان هەیە، چ کلاسیکی و چ نوێ.
هۆنراوەی نوێی کوردی شان بە شانی پێشکەوتنی زمانی کوردی، شێوازی فۆرمی نوێ بەدی دەهێنێت. چەندین هۆنراوەنووسی نوێخوازمان هەیە، کە جێپەنجەیان لە هۆنراوەیی نوێدا، لە ئاستی ناوچەیی و جیهانیدا دیارە.
لە کۆتاییدا جوانترین پیرۆزبایی، لە هۆنراوەنووسان و هۆنراوەدۆستانی کوردستان دەکەم. دەبا ئەمەش هەموو ساڵێک لە ڕۆژی جیهانیی هۆنراوەدا، کۆڕ و سمینار و پێشبڕکێی هۆنراوە بۆ هۆنراوەنووسانی کوردمان، بە تایبەتیش بۆ هۆنراوەنووسە لاوەکانمان سازبکەین. کۆمەڵێک لە هۆنراوەنووسان خەڵات بکرێن.
دەکرێت ڕۆژی بەر لە جەژنی نەورۆز، یادی ڕۆژی جیهانیی هۆنراوە

بکەینەوە. یەکەتی نووسەرانی کورد، دەتوانێت دەستپێشخەری بکات و بانگهێشتی کۆمەڵێک هۆنراوەنووس بکات و سەرپەرشتیی ئاهەنگ و بەرنامەی خوێندنەوەی هۆنراوەکان بکات. خەڵاتی ڕێزلێنان بە هۆنراوەنووسە بەشداربووەکان پێشکەش بکات. گەر خەڵاتەکان قەڵغانی ڕێزلێنانیش بن. بەڕای هۆنراوەنووسەکانەوە، هاندانن و مایەی دڵخۆشی و ڕێزن.
بە بۆنەی جەژنی نەورۆز و سەری ساڵی نوێی کوردییەوە (٢٧٢٦) جوانترین پیرۆزباییتان لێ دەکەم. خۆشی و شادی و کامەرانیتان بۆ دەخوازم و چەپکە نێرگزی ئەم بەهارە هاتەتان پێشکەش دەکەم. هیوادارم ساڵی ئاشتی و ئاشتەوایی و یەکگرتن و یەکڕیزی و یەکهەڵوێستی و سەرکەوتنی گەلی کوردمان بێت لە هەموو کوردستان.

(*) تا رادەیەک سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
دوبەی: ٢٠٢٦